

ZÁRÓJELENTÉS

JANKÓ JÁNOS NYOMÁBAN – BALATON AZ EZREDFORDULÓN

T 48831

*

- I. TEREPMUNKA
- II. EGYÉB PROJEKT-ESEMÉNYEK
- III. PROJEKTKEZELŐ WEB-PROGRAM ÉS ADATBÁZIS
- IV. TANULMÁNYOZOTT TÉMÁK ÉS KUTATÁSI EREDMÉNYEK

*

- 1. SZ. MELLÉKLET ALAPKÉRDŐÍV
- 2. SZ. MELLÉKLET TEREPMUNKÁK RÉSZLETES JEGYZÉKE
- 3. SZ. MELLÉKLET TELEPÜLÉSEK RÉSZLETES JEGYZÉKE

A Jankó János nyomában – Balaton az ezredfordulón című kutatási programunk a kutatók személyben beállt változások és néhány formai-szervezési, illetve tartalmi eltérés ellenére a 2004-ben megfogalmazott Részletes kutatási tervnek megfelelően zajlott. Mint ahogyan pályázatunkban megfogalmaztuk, a kutatás négy éve alatt egyes, a Balaton térségére sajátosan jellemző kulturális és társadalmi jelenségek feltérképezésére vállalkoztunk, illetve megkezdtuk a *Jankó János: A balatonmelléki lakosság néprajza* című monográfia megjelenése (1902) óta eltelt száz esztendő legfontosabb társadalmi folyamatainak vizsgálatát. Eredményeink publikáció formájában való közzétételét e négy éves kutatási tervben nem vállaltuk, helyette az adatok rögzítésére és tárolására projektkezelő adatbázis létrehozását terveztük, amelybe a kutatók a terepmunkák során készített képi, szöveges és hanganyagokat feltölthetik.

I. TEREPMUNKA

Mivel a térség átfogó vizsgálatára Jankó János terepmunkája (1893-1897) óta nem került sor, és a részleges tematikus vizsgálatokból (pl. Vajkai Aurél szőlőhegyi felmérései, Lackovits Emőke népszokás- és viseletkutatásai, Petánovics Katalin orvhalászat-gyűjtései stb.) is sokszor éppen a közvetlen Balaton-parti községek maradtak ki, jelen program legfontosabb feladata a három megyét érintő teljes Balaton-part településeinek felkeresése volt. A kutatópontok részletes jegyzékét a 3. sz. melléklet tartalmazza.

I.1. Közös terepmunkák

A kutatók együttes részvételével zajló terepmunka rendszerint öt kutatási szakaszból állt:

I.1.1 Előkészítés

Menete: helytörténeti irodalom föl kutatása, helyi muzeális gyűjtemények (amennyiben van) föl kutatása – előzetes kérdések, problémák, az adott községre vagy községcsoportra érvényes kutatási irányok megfogalmazása (pl. nyugati medence: maffia-jellegű orvhalászat; déli part: Balaton-feltöltések, privatizáció hatásai; Kiliti, Balatonszabadi, Vörösberény, Balatonendréd: vízjogától és/vagy önálló közigazgatásától megfosztott települések problémái stb.). Jellemző, hogy a rendszerváltás utáni időszak településtörténet-írási lázában keletkezett kiadványok, monográfiák igen nehezen szerezhetők be. Mivel (a Veszprém Megyei Levéltár néhány kiváló községmonográfiáját leszámítva) magánkiadásban látnak napvilágot, gyakran a megyei, városi könyvtárakba sem jutnak el. Sok esetben külön feladatot jelentett a frissen megjelent vagy születőben lévő kiadványok szerzőinek fölkeresése, meggyőzése kutatásaink „összefésülhetőségéről”. Ez többnyire sikeres volt (pl. Tengerdi Győző – Balatonkeresztúr; Heinrich Pál – Balatonvilágos; Striling János – Balatonszemes; Varga István – Fonyód)

I.1.2. Alapkérdőív

Az 55 pontból álló kérdőívet Jankó János monográfiája községleírásainak mintájára, ám annál bővebb szempontrendszert követve állítottuk össze a települések jelen viszonyainak és a közelmúlt legfontosabb közigazgatási-demográfiai változásainak föl mérésére. (Lásd 1. sz. melléklet). Annak ellenére, hogy a kutatás intézményi háttéréül szolgáló MTA VEAB elnökének és néprajzi munkabizottsági elnökének aláírásával levélben értesítettük a jegyzőket és a polgármestereket a kérdőívezés tényéről és fontosságáról, ezek kitöltése nem volt zökkenőmentes (főként Balatonföldvár; Balatonszárszó). Sok esetben viszont a készséges jegyzők és önkormányzati munkatársak nemcsak a kérdőív precíz kitöltésében, hanem egyéb értékes háttérinformációkkal is segítették munkánkat (pl. Balatonöszöd, Zánka, Balatonszabadi, Balatonakali, stb.). Az esetlegesen hiányzó adatok pótlása folyamatban van.

I.1.3. Helynévgyűjtés

Mikesy Gábor nyelvész bevonásával kutatásunk e része szerencsésen kapcsolódott össze a Földmérési és Távérzékelési Intézet térképészeti helynévrevíziós programjával. Ennek – sajátosan a Balaton-parti községekre kifejlesztett – változatában Jankó János gazdag helynévi anyagát valamint a 19-20. századi kataszteri felmérések, Veszprém, Somogy és Zala megyék földrajzi név gyűjtésének adatait vetettük össze a jelenleg élő helynévanyaggal. A kutatás első két évében ez a munka párhuzamosan folyt az egyéb témaanyaggyűjtésekkel, s csupán az utolsó két évben alakult ki az a sokkal hatékonyabb megoldás, hogy a helynévgyűjtést az előkészítő munkálatok részeként kezeltük, s így a terepmunka során a közelben fekvő, de csak a későbbiekben sorra kerülő községek anyagát gyűjtöttük. Az általában három-négy adatközlő bevonásával zajló földrajzi névgyűjtés és az adatok térképre vetítése ugyanis rendkívül jó áttekintést adott a településszerkezetről, egyes problémákról, amelyet a későbbiekben jól lehetett hasznosítani a kérdések megfogalmazásakor.

I.1.4. Témaanyaggyűjtés

Igyekeztünk megtalálni a Részletes kutatási tervben megadott öt nagyobb téma egy-egy résztemájában leginkább illetékes adatközlőket, interjúkészítés céljából (pl. horgászegyesületi elnökök, művelődésszervezők, borászok, tourinform iroda vezetők, civil szervezetek képviselői stb.). A beszélgetéseket lehetőség szerint kiegészítette fotózás, illetve a kapcsolódó dokumentumok begyűjtése (pl. egy-egy művelődési ház éves programját feltűntető dokumentum vagy egy-egy tourinform iroda teljes – a térségre vonatkozó – szóróanyagának begyűjtése tájékoztató, illetve későbbi elemzés céljából.). Az idegenforgalom történetének korai szakaszára, s különösen egyes résztemákra (öslakosság szerepvállalása, községek és fürdőtelepek közötti kapcsolatok és konfliktusok) irányuló adatgyűjtés során értelemszerűen idős öslakos, illetve „ösnnyaralótulajdonos” interjúalanyokat kerestünk, akiknek lehetőség szerint életútját és családtörténetét is igyekeztünk vázlatosan rögzíteni. Egy-egy közös terepmunka alkalmával – a körülményektől függően – 5-12 interjút készítettünk. Az egységes szempontrendszer érvényesítéséhez több témában is készült kérdőív (horgászat, öslakosság és nyaralónépeség kapcsolatrendszere, borászatok technikai felszereltsége és működése, vallásos társulatok, táplálkozási szokások).

I.1.5. Fotózás

A tematikus fényképezés mellett a rendelkezésre álló idő és kutatói kapacitástól függően igyekeztünk egy-egy község bel- és külterületén minél több felvételt készíteni, amelyek képet adhatnak bizonyos jelenségekről. Bár természetesen a 21. század elején naponta készül akár több száz családi vagy hivatalos felvétel, illetve (nyári fesztiválok alkalmával) sajtófotó egy-egy községben, vállalkozásunk haszna reményeink szerint éppen az lesz, hogy felvételeink egy adatbázisban, egy időmetszetben, azonos jelenségekre figyelve adnak majd képet a térségről a jövő kutatói számára. A fényképezés szempontjainak kijelölésénél egy-egy jellegzetesen balatoni terület minél teljesebb dokumentálása került előtérbe: strandok, sétányok, egy-egy zártkert minél több épülete (pl. Alsóörs Halacs-dűlő; Balatonlelle Kis-hegy; Zamárdi Kő-hegy), egy-egy nyaralótelep minél több épülete (pl. Balatonboglár Jankovich-telep; Zamárdi-felső). Emellett részletes fotódokumentáció készült minden egyes, a közös terepmunkák céljára kibérelt szállásunk összes helyiségéről, gazdag merítést adva az ezredforduló legolcsóbb balatoni kiadó apartmanjainak állapotáról és lakberendezéséről.

A fenti szempontok alapján megtervezett és kivitelezett közös terepmunkák száma a tervezett 9 helyett 12 lett, viszont az egy-egy terepmunkára tervezett 7 nap helyett alkalmanként csupán

5 napot dolgoztunk (családi és egyéb szervezési okok miatt). Így a közös terepmunkák idő- és település-beosztása a következőképpen alakult:

Előzmény (MTA VEAB támogatással)

2004 ősz Balatonfőkajár (Balatonkenese, Balatonakarattya)

OTKA támogatással:

2005 tavasz Káptalanfüred
2005 nyár Alsóörs (Paloznak, Lovas, Balatonalmádi, Vörösberény)
2005 ősz Balatongyörök (Gyenesdiás, Vonyarcvashegy)
2006 nyár Balatonkeresztúr (Balatonberény, Balatonmárfiafürdő)
2006 ősz Balatonfüred (Tihany, Aszófő, Arács)
2007. nyár Fonyód (Fonyódliget, Bélatele, Sándortelep)
2007 ősz Zánka (Révfülöp, Balatonszepezd, Balatonakali, Balatonudvari)
2008 tavasz Balatonboglár (Balatonlelle, Szőlőskislak)
2008 nyár Badacsony (Balatonederics, Szigliget, Badacsonylábdíhegy, Badacsonytördemic)
2008 nyár Balatonszemes (Balatonőszöd, Balatonszárszó, Balatonföldvár)
2008. ősz Balatonszabadi (Siófok, Zamárdi, Balatonaliga, Balatonvilágos)

A kutatói részvételt és az adatrögzítés jelenlegi szintjét a 2. sz. melléklet tartalmazza. A terepmunkák ütemezését és tervezését a munka előrehaladtával szaporodó tapasztalatok és módszertani tanulságok befolyásolták. A tervezettől eltérően önálló terepmunkát szerveztünk Káptalanfüredre és Fonyódra, azzal a céllal, hogy a Balaton-parti települések a jellegzetes típusait alaposabban fel tudjuk térképezni. Káptalanfüred és Fonyód egyaránt a Jankó János terepmunkája idején még nem létező nyaralótelep-típust, ám két teljesen eltérő településfejlődési modellt képviseli. (Részletesebben lásd később).

I. 2 Egyéni terepmunkák

A 12 x 5 nap alatt megvalósított közös gyűjtőmunkák mellett a kutatók egy része egyéni kutatások keretében végezte a téma gyűjtést. Ezek egyrészt a közös munkák előkészítését szolgálták (pl. Gyanó Szilvia – Gyenesdiás;) másrészt a terepmunka alatt megszervezett, de valamilyen okból elmaradt interjúkészítést (pl. Vidák Tünde – Siófok, Balatonszemes); illetve saját téma kutatását vagy résztvevő megfigyelést (pl. Füreder Balázs gasztronómiai vizsgálatok; Schleicher Vera – halászatokon és horgászatokon való részvétel stb.). Az egyéni gyűjtőutak idő- és településbeosztása a következőképpen alakult:

Előzmény

2003. szept. Schleicher V. Balatonkenese
2004. okt. Schleicher V. Tihany
2004. nov. Schleicher V. Szigliget
2004. jún. Schleicher V. Vörösberény

OTKA támogatásból

2005.júl. Schleicher V. Siófok
2005.júl. Schleicher V. Balatonfűzfő

2005. aug.	Schleicher V.	Alsóörs
2005. aug.	Schleicher V.	Paloznak
2005. okt.	Gyanó Sz.	Balatongyörök, Gyenesdiás
2006. febr.	Schleicher V.	Alsóörs
2006. jún.	Vidák T.	Balatonkeresztúr, Balatonmárfürdő
2006. júl.	Füreder B.	Balatonalmádi
2006. júl.	Gyanó Sz.	Balatonkeresztúr
2006. aug.	Füreder B.	Keszthely, Balatonfüred, Siófok
2006. okt.	Füreder B.	Keszthely
2007. máj	Füreder B.	Siófok
2007. júl.	Füreder B.	Alsóörs
2007. aug.	Füreder B.	Balatonalmádi, Révfülöp, Tihany
2007. aug.	Vidák T.	Fonyód
2007. szept.	Schleicher V.	Balatonarács
2008. márc.	Schleicher V.	Fonyód
2008. máj.	Füreder B.	Siófok
2008. máj.	Gyanó Sz.	Balatonboglár
2008. jún.	Füreder B.	Balatonszárszó, Balatonszemes, Balatonlelle, Balatonboglár,
2008. júl.	Füreder B.	Badacsonytomaj, Révfülöp, Szántód, Zamárdi
2008. júl.	Gyanó Sz.	Badacsony
2008. aug.	Füreder B.	Keszthely
2008. szept.	Vidák T.	Balatonszemes
2008. nov.	Vidák T.	Siófok
2008. dec.	Füreder B.	Siófok

Részletesebben lásd a 2. sz. mellékletben

II. EGYÉB PROJEKT-ESEMÉNYEK

II.1. Munkamegbeszélések

Az adatgyűjtés közben felmerült módszertani és szakmai problémák tisztázása és a tervek pontosítása érdekében a kutatócsoport tagjai évente munkamegbeszélésen vettek részt.

Előzmény

2003. április 28 a kutatócsoport alakuló munkamegbeszélése Veszprém (VEAB)

OTKA támogatási időszakban

2005. okt. 7.	munkamegbeszélés	Balatonalmádi
2006. máj. 10	munkamegbeszélés	Balatonalmádi
2008. jan 18	munkamegbeszélés	Veszprém (VEAB)
2008. júl 7.	munkamegbeszélés	Balatonalmádi

Tervezett záró munkamegbeszélés: 2009. május 30. Szentkirályszabadja

II.2. Szakmai konferenciák

Az OTKA-támogatási időszakban a kutatócsoport tagjai a következő szakmai konferenciákon számoltak be a balatoni témájú kutatás egy-egy részeredményéről:

2005. szept. Népi vallásosság a Kárpát-medencében 7. / Sepsiszentgyörgy / Schleicher V.

2006. szept. Témák és módszerek a jelen kutatásában és dokumentálásában / Veszprém / Schleicher V.
2007. okt. Balatoni társadalomkutatók I. fóruma /Gyenesdiás / Schleicher V. és Gyanó Sz. előadása
2008. szept. III. Országos Turisztikai Konferencia / Pécs PTE / Füreder B. előadása
2008. nov. A víz kultúrája / Budapest MTA / Schleicher V. előadása
2008. nov. Kultúráközi párbeszéd az üzleti világban / Budapest BGF / Füreder B. előadása

Tervezett önálló kutatási zárókonferencia: 2009. október 15. Veszprém vagy Tihany

III. „BALATONKUTATÁS” PROJEKTKEZELŐ WEB-PROGRAM ÉS ADATBÁZIS

III.1. A program és az adatbázis szerkezete

A pályázat keretében OTKA támogatással létrehozott, a projektet kiszolgáló web-alkalmazás a Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság web-szerverén fut, biztonsági okokból titkosított (ssl) kapcsolattal (elérhető a <https://www.vmmuseum.hu/balkut> címen). Szintén biztonsági okokból a jelenleg 5 gigabyte tartalom rendszeres DVD-re mentésére is sor kerül. Legutolsó mentés: 2009. január 31. Tervezett következő mentés: 2009. május 31. A résztvevő kutatók saját számítógépeikről interneten, saját jelszóval érhetik el az adatbázist. **Az OTKA zsűri számára 2009. március 1. és június 30 között biztosított felhasználónév: OTKA és jelszó: OTKA.** A felhasználónév és jelszó az OTKA-zsűri számára az adatbázis teljes tartalmába betekintési jogot biztosít, de írási jogot nem!

A program PHP nyelven készült, Javascript kódot tartalmaz és MySQL adatkapcsolattal működik. Alkalmas további hasonló jellegű projektek kiszolgálására is, mivel nyílt forráskódú, a jelen projekttől eltérő igények esetén viszonylag könnyen módosítható.

Szolgáltatásai (a használók szemszögéből):

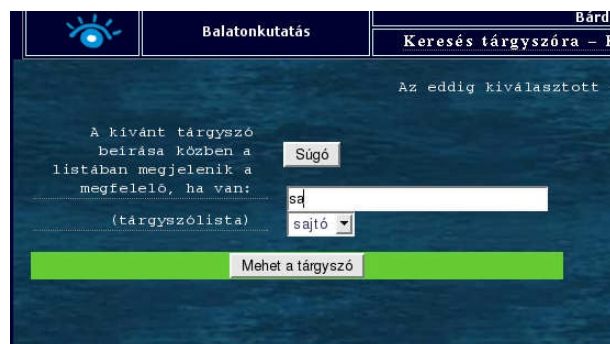
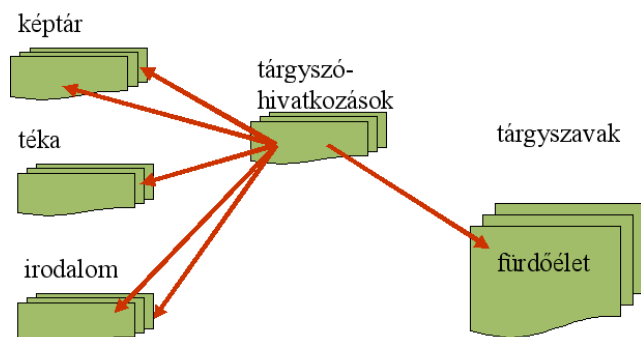
1. naptár határidőnapló / előjegyzési naptár funkciókkal
2. képtár
3. téka, ahova a projekttel kapcsolatos dokumentumokat, tetszőleges típusú fájlokat lehet feltölteni
4. irodalomjegyzék a szakirodalom „házi katalógusa” számára
5. címtár
6. faliújság, a projekt tagjai számára közérdekű közleményekkel

Az adatfelvitelkor bizonyos mezők kötelezően kitöltendőek, másokat a program tölt ki. A munkát mezőnkénti súgó segíti. Egy próbaadat felvitelénél készült képernyőkép érzékelteti mindezt: a pirossal keretezett mezők kötelezők, a szürke alapúakat a felhasználó nem írhatja át. A mezőnkénti súgó külön kis ablakban jelenik meg. Digitális fotóknál a készítés dátumát a kép úgynevezett „EXIF” adataiból állapítja meg a program.

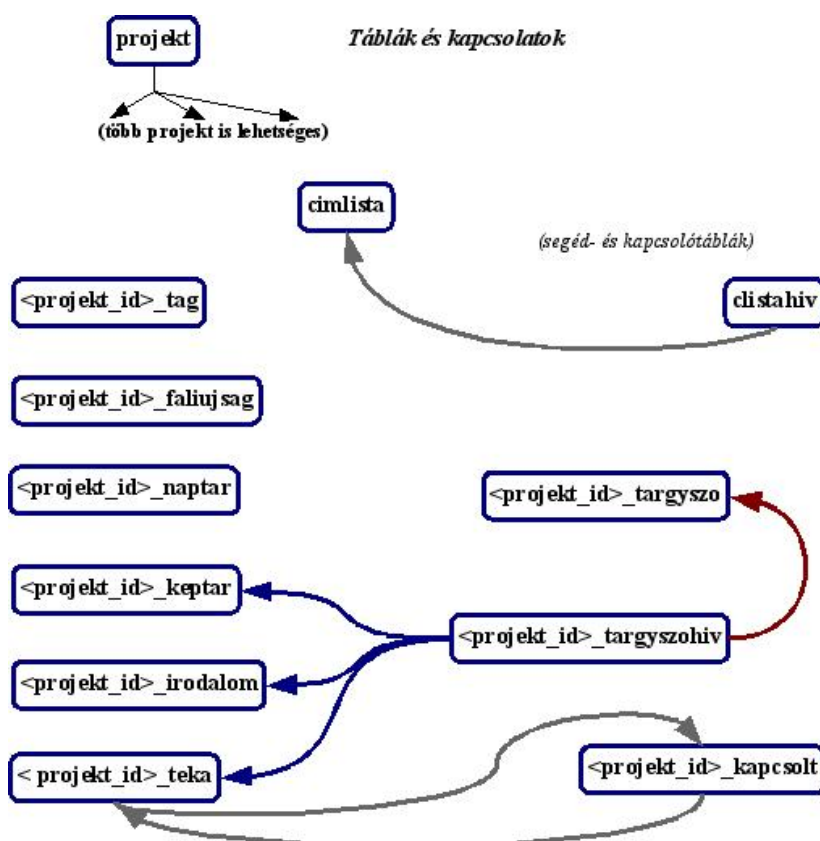
További jellemzője, hogy a képtárhoz, tékához és irodalomjegyzékhez – tehát a tudományos célú adattárakhoz – egységes tárgyszó-rendszer kapcsolódik, így egy adott tárgyszóra történő kereséssel

The screenshot displays the 'Balatonkutatás-projekt' web application interface. At the top, there's a navigation bar with 'Alkalmazások', 'Műveletek', and 'Súgó' links. The main content area is a form for adding or editing records. Fields are color-coded: red boxes for required fields (e.g., 'Mégis', '530x389', '06-09-05', '2006-09-05') and grey boxes for auto-filled or optional fields (e.g., 'Kapcsolódó hely', 'Szerző', 'Felhasználó', 'Jog', 'Fájlnev', 'Tárolóhely', 'Eredeti tárgy/dokumentum anyaga', 'Eredeti technika', 'Eredeti első méret', 'Eredeti második méret'). A sidebar on the right shows a thumbnail of a landscape photo and a 'Mégis' button. The bottom status bar shows the URL 'http://localhost/balatonkuta' and the page title 'Balatonkutatás-projekt'.

mindhárom „halmaz” rekordjai megtalálhatók. A naptár, a faliújság és a címtár adminisztratív jellegű adattárak, ezekhez nem kapcsolhatók tárgyszavak. Valamennyi adattárban lehet az egyszerű böngészésen túl keresni tetszőleges számú mező tartalmára – a mezők közötti logikai „ÉS” illetve „VAGY” kapcsolattal, a három tudományos célúban pedig külön-külön vagy együtt a tárgyszavak szerint is:

Az adatbázis MySQL szerveren működik. Több projekt kezelésére alkalmas, a táblák neve (ahol ez szükséges) tartalmazza a projekt azonosítóját. A címlistát több projekt is használhatja. Az egyes táblák illetve mezők jellemzőit (típus, méret, ki írhatja, megjelenítendő név, súgószöveg, megjelenítési sorrend, stb.) az adatbázis „mezo” és „mezotext” táblája tartalmazza, így ezek a program módosítása nélkül megváltoztathatók. A „mezotext” táblából más nyelvű változatok is létrehozhatók – ilyen eddig nem készült, mint ahogy a program egyéb kiírt szövegeinek magyartól eltérő változata sem (ehhez egyébként a program továbbfejlesztésre lenne szükség).

III.2. Az adatbázis tartalma

Az adatbázis létrehozásának célja az volt, hogy közkinccsé tegye azokat a terepmunka során szerzett információkat, amelyeket az egyes kutatók nem feltétlenül használnak fel saját témafeldolgozásuk során, így azok – a gyűjtőfüzetekben vagy az otthoni számítógépekre letöltött fényképek formájában – örökre elvesznének a jövőbeni kutatások számára. Ezt a jövőbeni felhasználást segítik a képekhez és egyéb dokumentumokhoz rendelt adatlapok, amelyek rögzítik a gyűjtő, a gyűjtés körülményeire és tartalomra vonatkozó háttérinformációkat. Az adatbázis előnye, hogy a módszertanában és tematikájában összetett

kutatás hozadékát jelentő heterogén adathalmazt egyetlen rendszeren belül képes kezelni és tárolni.

A terepmunkákon rögzített interjúk, képek és megfigyelések feldolgozása és feltöltése folyamatosan történik. Mivel 2008-ban 4 x 5 nap közös terepmunkára és számos egyéni kutatóútra is sor került, így az anyagok feltöltése nem zárult le 2008. végével. Jelenleg a rögzített adatok megközelítőleg 60 %-át tartalmazza az adatbázis (lásd 2. sz melléklet táblázata). A 100 %-os tartalom 2009. május. 31-ig készül el.

III. 2.1. Képtár

Tekintettel kutatásunk jelen viszonyokat dokumentáló törekvéseire, kézenfekvő, hogy az adatgyűjtés nagyságrendileg legnagyobb hozadékát a digitális terepfotók jelentik. A képek adatlapja tartalmaz egy rovatot, amely kifejezetten a kép készítőjének benyomásait, szabadon megfogalmazott, nem publikálásra szánt észrevételeit hivatott rögzíteni. A terepmunka napló olyan, sehova máshová nem kívánczoló apró megjegyzései kerülhetnek ide, amelyeknek valódi „tudományos” értéke jelenleg nem állapítható meg, de a kutatók rögzítésre érdemesnek ítélik. Később tudomásunkra jutó új információ esetén a „kép részletes leírása” címet viselő rovat szövege bármikor kiegészíthető.

A Képtár jelenleg megközelítőleg 3400 „eredeti forrásértékű”, azaz kutatók által készített saját felvételt tartalmaz. A „felvétel helye” szerinti megoszlásban a jelenleg legalaposabban dokumentált területek: Balatonfüred (710) Balatonboglár (560), Badacsony (488) Fonyód (368 felvétel), Tihany (258) Alsóörs (254), Balatonszabadi (104). A „felvétel témája” szerint alaposabban dokumentált területek: gasztronómia (470), szőlészet-borászat (267), épített környezet (225), halászat (181), horgászat (179), szobakiadás (115), hagyományápolás és hagyományalkotás (110), felekezetek, vallásgyakorlat (109), strand (100).

A Képtárban szereplő képek kisebb részét (jelenleg mintegy tizedét) olyan helyszínen archivált fényképek alkotják, amelyek családok vagy intézmények tulajdonában vannak, de tulajdonosaik hozzájárultak a digitális másolat készítéséhez. E fotók adatlapja ételemszerűen más típusú információkat tartalmaz, mint a tartalmában és keletkezésében egyidejű digitális képeké, hiszen az eredeti archív képi tartalom körülményeit is meg kell világítani. A családi képek minden esetben interjúkhoz kapcsolódnak, azok egy-egy elemét magyarázzák, egészítik ki.

III. 2.2 Téka

Az adatbázis dokumentumokat tároló egysége elsősorban az interjúk kezelését szolgálja. A jelenleg feltöltött 80 interjú (összesen kb. 480 gépelt oldal) többsége vegyes tematikájú, amennyiben családtörténeti adatokat és egyes témákra vonatkozó irányított beszélgetésrészeket egyaránt tartalmaz. A Téka lehetővé teszi hanganyag tárolását is, ezzel a lehetőséggel azonban csupán abban a néhány esetben éltünk, amikor az interjúalany sajátos, a tájegységre jellemző nyelvhasználatát és kiejtését is érdemesnek találtuk megőrizni (pl. Páhi István), vagy ahol a beszélgetés több olyan hosszabb kitérőt tartalmaz, amely a balatoni tematika szempontjából érdektelen, így a gépelt változatba nem került bele, ám a későbbiekben más kutatások számára mégis hasznos lehet. (pl. Kopár István délvidéki háborús emlékei; Magyarósi Vendel életútjának egyes részletei). Mivel az adatközlők emlékezetének időtartamában a néprajz, a szociológia, de még a helytörténetírás figyelme is csak igen kevésbé irányult a Balaton közvetlen környezetére, a kutatásnak ebben az alapszakaszában a minél több személyes jellegű történet, emlék és példa rögzítése volt a cél. A Téka tartalmazza a kitöltött községi Alapkérdőíveket is, jelenleg 17 községre vonatkozóan. A hiányzó adatok pótlását követően a még hiányzó alapkérdőívek feltöltése is folyamatosan zajlik.

Itt kaptak helyett az adatokat összegző táblázatos feldolgozások, így a különböző korszakok helyneveit összevető vagy a balatoni fesztiválokat összesítő Excell-táblák.

Ezen kívül a Téka tartalmazza az egyéb, a terepmunka során „gyűjtött” szövegeket (pl. egy-egy művelődési ház évi programtervezete), illetve mindazokat a digitális vagy digitalizált dokumentumokat, amelyek nem adathozhatóak a Képtár szempontjai szerint, vagyis tartalmuk nem, csupán formájuk „kép” (pl. versszöveg, étlap, fotóalbum stb.). Itt kapnak továbbá helyet az ún. projektdokumentumok, vagyis a kérdőívek, kéziratok, megjelent publikációk szövegei.

III.2.3. Irodalom

A kutatás indításakor szükségesé vált egy olyan bibliográfia létrehozása, amely a terepmunkák előkészítését és a feldolgozást egyaránt segíti. Nem teljes és általános Balaton-bibliográfia létrehozására törekedtünk, hanem azoknak a sokszor igen fáradságosan felkutatott könyvészeti adatoknak a rögzítésére, amelyek a kutatás helyszínei vagy a tanulmányozott témák szempontjából relevánsak, és amelyeket a kutatócsoport tagjai közvetlenül fel is használtak a munka során. A jelenleg 360 (de szintén folyamatosan szaporodó) tétel nagy része tehát nem a Balatonnal foglalkozó ismert etnográfiai munka, hanem helyismereti gyűjtemények, múzeumi adattárak, kéziratok anyaga, amelynek így elérési helyét is célszerű volt feltüntetni. Szintén helyet kapnak – éppen a személyes példák szaporításának szándékával – azok a publikált emlékiratok és szépirodalmi művek, amelyek értékes, de kevésbé ismert balatoni (főként fürdőélettel, fürdőhelyi társadalommal kapcsolatos) adatokat tartalmaznak (pl. Széchenyi Zsigmond naplója, Nagy Vince emlékiratai stb.).

III.2.4 Tárgyszó-rendszer

A feltöltött adatok az adatlapok minden mezője szerint lekérdezhetők. A három részadatbázis között átjárhatóságot biztosít a „Kapcsolódó hely” megadása, amely a kutatópontként szereplő 40 település valamelyike vagy akár egyszerre több is. A „kapcsolódó hely” függetlenül a fotó vagy az interjú készítésének helyszínétől utal azokra a balatoni helyszínekre, amelyekre az információ valamilyen szempontból vonatkozik. Ebben a település-rendszerben a közigazgatási szempontból önálló községekkel és városokkal „egyenrangú” helyként szerepelnek az önálló identitású, s a kutatás szempontjából azonos értékű üdülőtelepek. Így Káptalanfüred, Szabadi-Sóstó, Aliga vagy Balatonakarattya nem az anyaközség neve alatt, hanem saját nevén szerepel.

Hasonlóan a kutatás saját belső logikáját tükrözi, és – jelenlegi állapotában – meg sem próbál közelíteni hazai vagy nemzetközi teauruszokhoz a tárgyszó-rendszer, amely jelenlegi formájában munka-változatnak tekinthető, és sok szempontból fölülvizsgálatra szorul. A jelenleg 240 tárgyszó a kutatók saját vizsgálatainak hangsúlyait tükrözi, így az alaposabban körüljárt témák több al-tárgyszóval rendelkeznek (pl. programok, idegenforgalom), míg a pillanatnyilag elhanyagolt témákat (pl. állattartás vagy közlekedés) csak összefoglaló utalószavak képviselik a rendszerben.

IV. TANULMÁNYOZOTT TÉMÁK ÉS KUTATÁSI EREDMÉNYEK

Mivel a kutatás elsődleges célja az adatbázis létrehozása volt, az OTKA-támogatási időszakban viszonylag kevés publikáció jelent meg a kutatók által tanulmányozott témákban. A kutatási eredményeket az adatbázison kívül jelenleg kész és készülő kéziratok jelentik. Ezek bemutatását 2009. októberében szakmai konferencia keretében tervezzük.

IV.1. Jankó János öröksége

A kutatás tudománytörténeti előképe *Jankó János: A balatonmelléki lakosság néprajza* című monográfiája mint a 19-20. század fordulja balatoni jelenkutatása volt. Amellett, hogy terepmunkánk kérdésfeltevései e monográfia földrajzi és szellemi nyomdokain haladtak, megkezdődött a mű egyes állításainak és fejezeteinek kritikai elemzése, és tudománytörténeti hatásainak vizsgálata is.

IV.1.1 A Balaton térségének tudománytörténeti problémái

A Balaton társadalomtörténeti szempontú tanulmányozásának talán legnagyobb ellentmondása, hogy az elvégzett vizsgálatok és a megjelent művek egyoldalúan csak a térség egyik arcára kíváncsiak: vagy az őslakosság hagyományos kultúrájára vagy az idegenforgalom, a fürdőélet kultúrájára. Az egymás mellett „elbeszélő” művek legjobb példája éppen Jankó János monográfiája, és a vele azonos esztendőben (1902) megjelenő útikönyv, *Sági János: A Balaton írásban és képből* című műve. Míg Sági figyelmét a változóban lévő társadalom, a szobakiadásban új egzisztenciális lehetőségeket látó parasztság kelti fel, addig Jankó a tó által szinte hermetikusan elválasztott, „szárazföldi” jellemű népnek látja Balaton őslakosságát, amelynek életében semmilyen szerepet nem játszik a formálódóban lévő fürdőélet.

A Jankó-monográfia egyik tudományos öröksége éppen az a diskurzus, amely a Balaton elválasztó szerepéről kibontakozik. Többen vitatják ezt, elsősorban a két partvonal közötti, nagyon is élénk kereskedelmi kapcsolatokkal érvelve, mások viszont újabb és újabb adatokkal, így a házassági anyakönyvek részletes vizsgálatával támasztják alá Jankó állítását. A vita legújabb állomása a Magyar Néprajzi Atlasz adatainak számítógépes klaszteranalízise lehet, amely „kulturális jelenségek együttes előfordulásának sajátos mintázatát” teszi új regionális felosztások alapjává, mégpedig éppen abban az időmetszetben, amelyről Jankó adatai is tanúskodnak: vagyis a 19-20. század fordulóján. Ennek az elemzésnek az előzetes eredményei alapján a Balaton minden kétséget kizáróan kulturális határt képez, hiszen a déli part egységesen a dél-dunántúli kulturális régióhoz tartozik, míg az északi part kissé tagoltabb képet mutat: kirajzolódik egy kelet-balatoni kis mikrorégió, amelyet néhány Veszprém-környéki és 3 észak-kelet somogyi falu alkot. Ugyanakkor kulturális határnak kell tekintenünk Veszprém és Zala megyék mai határát is! Tagoltabb tehát e táj kultúrája, mint amilyennek Jankó látta, de még mindig egységesebbnek tűnik, mint az az újdonságot jelentő földrajzi kép, amelyet a tájértékelés néven ismert földrajztudományi irányzat képviselői (Marosi S és Szilárd J.) készítettek a Balatonról az 1970-es évek közepén. A Balaton középtájának kedvező és kedvezőtlen földrajzi adottságait elemezve egyenesen kilenc, egymástól markánsan elkülönülő „formaegyüttes” rajzolódott ki, amely kis tájak mind más-más ökológiai típust képviselnek. Ezek közül kettő (9, 4) megegyezik a kelet-balatoni mikrorégióval, ill. avval a területtel, ami a nyugati régióból a Balatonra ér. Ám ha felidézünk a tihanyi félsziget archaikus és somogyi hatásokat mutató népi kultúráját, illetve a Balaton-felvidék sajátos kultúrelemeit, látni fogjuk, hogy az ökológiai típusok más formaegyüttesek esetében is kulturális mikrorégiókat fednek. Sőt megkockáztathatjuk a feltevést, hogyha Néprajzi Atlasz adatfelvétele az 1860 (vagyis a Sió-zsilip építése, s így a Balaton lecsapolása előtt) előtti időszakra vonatkozhatott volna, úgy nemcsak ma is meglévő ökológiai típusában, hanem jellegzetes lápi életformájában is önálló kistájakat mutatna a számítógépes elemzés a Nagyberék, a Zala-torkolat és Szigliget környéke esetében.

Elképzelhető tehát, hogy a Marosi Sándor és Szilárd Jenő által vizsgált 990 négyzetkilométernyi terület nem csupán a tájértékelés szempontjából mutat olyan mérvű megosztottságot, hogy benne mindössze egyetlen „homogenizáló természeti tényező” van s ez maga a tó, s ez az oka a táj sajátos hasznosítási módjának, vagyis annak, hogy idegenforgalmi-üdülő körzetként mégiscsak önálló egységnek tekinthető.

A megállapítás azt sugallja, hogy az idegenforgalom megjelenése előtt, illetve azon kívül nem jellemző a Balaton vízének olyasfajta hasznosítása, amely a tóparti lakosság egészére jellemző lenne, és egységes színezetet adhatna kultúrájának. Ez a gondolatmenet pedig Jankó János monográfiájának másik örökségével cseng össze: vagyis a balatoni nép szárazföldi természetével, amely a nagyszámú ismeretterjesztő és idegenforgalmi kiadványon keresztül véglegesen rögzítette a köztudatban az úszni nem tudó, hajóba nem szálló, víziszonyban szenvedő balatoni őslakosság képét, akiknek életében csupán könnyen szemlélt tájképi elem, díszlet a Balaton. Ez az a koncepció, amellyel Jankó (aki csupán az északi és déli part különbözőségével számolt) tudományos magyarázatot adhatott a Balaton kultúrákat elválasztó szerepére. Ez a koncepció akadályozta meg őt az idegenforgalom jelentőségének felismerésében, és abban, hogy rendszerbe szedje a Balaton használatának azokat az elemeit, amelyek az idegenforgalom megjelenése előtt, sőt azt követően is „homogenizáló” tényezők voltak a térségben (ivóvíz; nád-, sás- gyékényaratás; állatfüröztetés; mosás; halászat stb.)

Részletesebben

Schleicher Vera: *Víziszony és vízimádat. 19-20. századi Balaton-értelmezések* (kézirat).

IV.1.2. A Balaton-part népesedési kérdései a 18-19. században

A „Balatonmellék” jelenkutatásához, a jó kérdésfelvetéshez és az eredmények értékeléséhez feltétlenül szükség van az érintett települések történeti demográfiai vizsgálatára. Jankó János is alapvető feladatának érezte és kiindulási alapként használta korának demográfiai eredményeit, de az általa használt adatforrások megbízhatatlannak és kevésnek bizonyultak. Jankó János történeti (összehasonlító) népességvizsgálatának alapja és kiindulási pontja az 1720. évi országos összeírás volt, amely Dávid Zoltán elemzése szerint a tényleges lakosságnak csupán az egyharmadát képviseli, kétharmada kívül maradt az összeírás keretein. Kimaradt az összeírásból többek között a nemesség (holott 1720-ban csupán Veszprém megye 120 településéből 31 nemesi kurialista falu volt), a papság, a tanítók, tisztségviselők, értelmiségiek, a cigány és zsidó népesség, a nemesi birtokon élő cselédek, uradalmi alkalmazottak rétege. Sajnos nem megbízhatóak az összeírásba bekerült népességre vonatkozó adatok sem, mert Jankó János csupán Acsády Ignác korabeli publikációját használta, melynek háztartásokra vonatkozó szorzószámai (ma már bizonyítottan) félrevezetők. Mivel Jankó nem vette kézbe az eredeti forrást, az összeírás legmegbízhatóbb részét a névanyagot sem tudta használni, pedig a nevek lennének alkalmasak a kor példátlan népességmozgásának, migrációjának vizsgálatára is.

Részletesebben

Márkusné Vörös Hajnalka: *Jankó János A balatonmelléki lakosság néprajza c. monográfiája demográfiai adatainak revíziója* (kézirat)

IV.2. Az idegenforgalom hatásai a Balaton térségében

IV.2.1. Az őslakosság és a nyaralónépesség kapcsolatrendszere és konfliktusai

A Balatonnal foglalkozó néprajzi művek és turisztikai kiadványok (egyformán leegyszerűsítő módon) az idegenforgalom fő hatását abban látják, hogy az a polgárosulás irányába mozdította el a térség kultúráját. Nem számolnak be azonban e művek e folyamat külsőségeken túlmutató mélységéről és részleteiről, valamint arról, hogy a hirtelen bekövetkező változásoknak vajon hosszú távon is nyertese lett-e a balatoni őslakosság. Kutatásunk során arra kerestük a választ, hogy az idegenforgalom felerősödésének időszakától (a déli parton 1863, az északi parton 1910) kezdve milyen új kulturális határok keletkeznek – ezúttal nem a Balaton partjai, hanem – a falvak és a fürdőtelepek között. Vizsgálatunkban kitértünk az őslakosság és a nyaralónépesség különböző szintű

kapcsolatrendszereire, így a magán jellegű kapcsolatokra (szobakiadás; szőlőhegyi „szolgáltatások” ; tejhordás; zöldség- és gyümölcsezellátás; fuvarozás; iparos munkák; szobaasszonykodás; kertgondozás), valamint a hivatalos kapcsolatokra (a községi / járási / vármegyei közigazgatás és a fürdőélet intézményrendszere; Balatoni Intézőbizottság, üdülőhelyi bizottságok, érdekképviselések; fürdőegyesületek, partszépítő egyletek stb.). A kutatás során megvizsgáltuk, hogy e kapcsolatrendszerek milyen kölcsönhatások és milyen konfliktusok melegágyai voltak a múltban és a jelenben. Részletesen elemeztük a modernizáció hatásait (öltözködési, táplálkozási kultúra átalakulása, szórakozási-művelődési szokások változása, szekularizáció) illetve a modernizáció ellenhatásait (elmaradás a lakások korszerűsítésében, archaikus építészeti formák, bútorzat és pincefelszerelés a szőlőhegyeken; ódzkodás a parcellázástól; elmaradt újítások az agrárágazatban, tartózkodás az intenzív kertkultúráktól; idegenkedés a vendéglátóipari vállalkozásoktól; igazgatási feladatok átengedése a fürdőegyesületnek). A balatoni idegenforgalom fölerősödése és ezzel párhuzamosan az új balatoni népesség megjelenésének következtében formálódó konfliktusok közül elsősorban az alábbi három területre fordítottunk nagyobb figyelmet:

1. Az élet minden színterére kiterjedő balatoni térfoglalás okozta „civilizációs” konfliktusok (mosóhelyek, állatfüröszítő-helyek, parti vizes legelők elvesztése; állattartás korlátozása majd felszámolása; hagyományos életforma létjogosultságának megkérdőjelezése)
2. A tájjal és a „néppel” kapcsolatos elvárások ellentmondásai
3. A népi / népies értelmezésének konfliktusai.

Részletesebben

Schleicher Vera: *Terek, képek, eszmék. A hagyományos kultúra és a hagyományhoz való viszony változatai a Balaton térségében* (kézirat).

IV.2.2. Hagományörzés és hagyományalkotás: muzeális gyűjtemények és kiállítóhelyek

A Balaton-parti települések kiállítóhelyeinek, tájházainak és múzeumainak vizsgálatával arra a kérdésre kerestük a választ, vajon melyek e települések identitásának fő elemei, összhangban van-e a muzeális intézmények szűrőjén keresztül láttatott kép az egyéb identitást megfogalmazó fórumok (közösségi ünnepek, fesztiválok, kiadványok, köztéri szobrok stb.) által sugallt képpel. Tapasztalataink szerint a legnagyobb zavar a fürdőélet szerepének és hatásainak megítélésében van. Bár a (ma is vízjoggal bíró) települések mindegyike gazdasági szempontból a turizmust tarja megélhetése fő pillérének, e turizmus történeti előzményeivel nehezen tud azonosulni, s csak elenyészően kevés példát találtunk arra, hogy egy-egy kiállításban a település hagyományos kultúrái – így többes számban: vagyis a népi kultúra és a fürdőkultúra – egyforma hangsúllyal kapnának helyet. Különösen nagy gondot okoz a mai napig az arisztokrácia nyaralói kultúrájának (intézmények, épületek stb.) és az államszocializmus tömeges dolgozói üdültetési rendszerének objektív megítélése, s így bemutatása is. A hagyományos népi kultúra és a fürdőkultúra identitásképző elemeinek aránya nagyban függ az adott település 20. századi fejlődésétől. Míg Jankó János – elsősorban földrajzi fekvése alapján – a településhálózatban csupán két (egy déli és egy északi parti) településtípust különböztet meg, addig az idegenforgalom hatására mára a Balaton-parti községek és városok hat markánsan elkülönülő településfejlődési modellel írhatók le:

1. külterületi lakott helyből létrejött önálló község / város (pl. Révfülöp)
2. fürdőtelepből szerveződött önálló község (pl. Balatonföldvár)
3. anyaközség + önálló identitású fürdőtelep (pl. Balatonkenese – Balatonakarattya)
4. anyaközség + fürdőtelep szerves egysége (pl. Zamárdi)
5. fürdőtelep nélküli háttérközség (pl. Balatonfőkajár)

6. egyedi fejlődési modell (pl. az ipartelep és két fürdőtelep egyesítésével keletkezett Balatonfűzfő)

A legtisztább önképe a várakozásoknak megfelelően az 1.,2, illetve 5. típusú településeknek van, bár ennek ábrázolása, főleg az említett történeti korszakok esetében nem egyenletes. (Pl. a fonyódi múzeum látványosan kerüli az – egyébként a település emblematisztikus részének tekinthető, és ráadásul a múzeumnak is helyet adó – Bélatelepe szerepeltetését az állandó kiállításban, mert így tudja elkerülni a községek kritikus korszakának, a még élő „tettesekkel”, „áldozatokkal” és „szemtanúkkal” bíró államosításnak és zabrálásnak a bemutatását.) A 3,4,5 típusba sorolható települések önképének teljes zavarát tükrözik a gyűjtemények és kiállítások (A balatonszepezdi falumúzeum két kiállítása például a helyi pincefelszerelések, fürdőegyesületi jegyzőkönyvek, a Dunántúl legkülönbözőbb tájegységeiről származó vagy a népies nosztalgiaát képviselő nyaralóberendezések értelmezhetetlen keveréke.)

Részletesebben

Schleicher Vera: *A muzealizált Balaton* (készülő kézirat)

IV.2.3. Hagyományörzés és hagyományalkotás: fesztiválok és közösségi ünnepek

A harmadik évezred elején, a Balaton vízparti településein, az idegenforgalom rendszerének átstrukturálódása zajlik. A változásokra a helyi társadalmak valamennyi szférája megpróbál reagálni, hisz minden társadalmi szereplő számára fontos, hogy vendégforgalom legyen az adott településen. A kutatás során vizsgáltuk, hogy a lokális hagyományok milyen szerepet kapnak az egyes települések kulturális stratégiájában, illetve – nagy múltú hagyományok hiányában – milyen hagyományteremtő elképzelések, kísérletek vannak jelen. A kutatás során felkerestük a települések művelődési házait, kulturális központjait, s az ott dolgozó népművelőkkel, művelődésszervezőkkel készítettünk interjúkat; továbbá olyan civil szervezetek, egyesületek képviselőivel, akik aktív közösségi életet élnek, és programszervező tevékenységet folytatnak lakóhelyükön.

A Balaton térségében, napjainkban, jellemző tendencia, hogy a települések valamilyen egyedi, sajátos rendezvénnyel, programsorozattal, látványossággal próbálják magukra irányítani a „külvilág”, a (potenciális) nyaralóvendégek figyelmét. E cél érdekében – a profilkeresés jegyében – értékesnek minősített, megörzésre érdemesnek tartott hagyományait mozgósítják, melyek egyes elemeit újrafogalmazhatják, aktualizálhatják, a jelenkor elvárásainak figyelembevételével.

A fesztiválok és különböző helyi rendezvények egy év folyamán eltérő hangsúlyokkal kerülnek megrendezésre. A nyári programkínálat összeállításakor az elsődleges célközönség a nyaralónépesseg. Az üdülőszezonn kívüli időszakban viszont a helyi közösségek bensőségebb ünnepei, rendezvényei a jellemzőek. A települési önkormányzatok kulturális intézményei, az itt dolgozó kulturális szakemberek, a rendelkezésre álló pénzügyi forrásaik nagyobb hányadát a nyári programok kialakítására fordítják, szándékuk szerint mind színvonalasabb rendezvények létrehozására. A kisebb településeken a programszervezésben aktívan részt vállallnak civil szervezetek, különféle egyesületek is (pl: Balatonakali, Balatonőszöd, Balatonszárszó) . Sok helyen a közösségi élet intenzív szervezői a nyugdíjas klubok (Balatonboglár, Balatonkeresztúr, Balatonakali). Azokon a településeken, ahol nem foglalkoztatnak főállású művelődésszervezőt, ennek okait, következményeit igyekeztünk feltárni (Balatonkeresztúr-Balatonmáriaifürdő).

A Balaton környéki városokban nagyobb apparátus dolgozik az éves programtervek megvalósításán, s itt a rendezvények professzionálisabb kivitelezése is jellemző, továbbá kiegyensúlyozottabb az éves programellátásuk a kisebb településekenél. (pl: Siófok, Balatonfüred, Keszthely).

Kutatómunkánk során megfigyelhető volt egyes településeken a helyi elöljáróság fiatal generációinak azon törekvése, hogy a meglévő, általuk elavultnak minősített kulturális gyakorlatokat új típusú rendezvények meghonosításával, új szervezeti-működési keretek között próbálják megvalósítani (pl: Fonyód). Hosszabb időintervallumban lenne vizsgálható, hogy az újítások milyen eredményre vezettek, hogy a hagyományteremtő törekvések életképesek voltak-e.

Általánosan megállapítható, hogy a vízparti településeken – amelyek a balatoni idegenforgalom elsődleges célterületei – nagyon határozott törekvés van a mind szélesebb körű és lehetőség szerint mind színvonalasabb nyári programok, fesztiválok létrehozására. Éles ellentét rajzolódik ki a vízparti és a víztől néhány kilométerrel távolabb fekvő települések kulturális gyakorlata között, hiszen a tóparti településeken a kultúra fontos stratégiai elem, a háttértelepüléseken pedig – amelyeken mára kevésbé jellemző a vendégfogadás – jóval kisebb szerepet kap jövőképük megkonstruálása során.

Részletesebben

Vidák Tünde – Domokos Mariann: *Fesztiválok és közösségi ünnepek a Balaton térségében* (készülő kézirat)

IV.2.4. Hagyomány és globalizáció a Balaton-térség gasztronómiájában

A Balaton-parti lakosság táplálkozási szokásainak és a vendéglátóipar kínálatának felmérése kérdőívek, interjúk és fényképfelvételek segítségével történt. A munkában részt vettek a Kodolányi János Főiskola hallgatói is. A kutatás jelenlegi eredményei 317 lakossági kérdőív és 103 vendéglátóipari egység adatainak elemzése után:

A hétköznapi és ünnepnapok általános fogásai és italai között az elmúlt száz évben óriási változás következett be. A Jankó János által kiemelt mindennapi népi ételeinek többsége a feledés homályába merült (például katrabóca vagy kudari leves, keszőce, lábatlan tük, görheny, málé), néhány kivételtől eltekintve (például tócsi, csuszka, paradicsomleves vagy néhány halétel). A 21. században az emberek életét a globalizáció irányítja hazánkban is. A változás a hetvenes években kezdődött, amikor 1976-ban megjelent az első főzőlap (a Magyar Konyha), majd a nyolcvanas-kilencvenes évektől elindultak a televíziós főzőműsorok és a gasztronómiai fesztiválok hazánkban. Nagyjából a kilencvenes évek második felétől élvezhetjük a szuper-, és hipermarketek terjeszkedésének eredményeit, miszerint már nem csak a fővárosban tudjuk beszerezni a francia, olasz, mexikói, kínai vagy indonéz receptjeink nyersanyagait.

Napjainkban az előzőekből adódóan a balatoni emberek hétköznapi ételei a hagyományosnak tekinthető húsleves, zöldség-, és gyümölcslevesek, pörkölt, rizses hús, krumplis tészta, töltött káposzta és paprika, rántott és sült húsok, főzelékek (krumpli, zöldborsó, bab, tök) mellett kiegészültek a különböző olaszos tésztákkal, pizzákkal, chilis babbal, és tengeri halételekkel. Az italoknál az ásványvizek, szörpök, időnként a szénsavas és rostos gyümölcslevek, a sörök és a helyi borok a meghatározóak. A fiatalabb korosztályoknál jobban megjelennek a nemzetközi konyhák fogásai, de a választásukat elsődlegesen a gyorsan és könnyen elkészíthető ételek határozzák meg. Az idősebbek a mindennapokban inkább a tipikusabb magyaros ételeket készítik, fogyasztják, azonban a televíziós főzőműsorok, gyermekeik és unokák hatására már ők is „nyitottabb konyhát vezetnek”. A származási hely vizsgálata során minimális eltéréseket tapasztalhatunk a lakosság körében és a különbségek csupán néhány hagyományosnak mondott étel megjelenésében mérhető. Például általában a „tócsit” előszeretettel készítik a Keszthelyen születettek, a „dödöle” a Nagykanizsáról betelepülteknél közkedvelt, az Erdélyből érkezők között a „tárkonyos raguleves” teljesen elfogadott, míg a Hollandiából áttelepülteknél a „Stamppot” viszonylag gyakran van terítéken. A városban vagy falun élők közti étkezési eltérések a XXI. században szinte már

nem léteznek. A különbségeket a saját kert (friss gyümölcsök és zöldségek), háztáji (disznóvágás) és a hagyományokhoz való erősebb ragaszkodásban tudjuk mérni. Az ünnepi ételeknél száz évvel ezelőtt karácsonykor kocsonya mindenki asztalára került. Manapság az eddigi adatok alapján ezt senki nem említette meg. Az átlagos balatoni család halászlével, rántott hallal, diós és mákos bejglivel ünnepel és ezek közé „csúsztatja” be a családjá éppen aktuális kedvenc fogásait, ezért találkozhatunk például a következő ételsorral is: „rengeteg saláta, halászlé, töltött pulyka zöldséges rizzsel, gombával-kukoricával töltött csirkemell vajos tésztába burkolva, diósálata, diós-mákos bejgli és néger szelet”. Az italknál a hétköznapi és ünnepnapok közti eltérés az árban és a minőségben rejlik, ugyanis ünnepeken a mindennapi ásványvizei, szörpjai mellett jobban megjelennek a bolti szénsavas, rostos üdítők és a kommersz söröket, asztali borokat felváltják a magasabb kategóriájú sörök, borok, égetett szeszek és pezsgők.

A vendéglátóipari egységek vendéglátóinak összetételében a magyarok 60-70%-ban képviseltetik magukat, míg a külföldiek aránya 40-30%. Ettől lényegesen különbözik a balatonfüredi „Zoe Espresso”, a balatonakarattya „Gyula Művek” és a Zamárdiban található „Viktória Étterem”, ahová csak 1%-ban térnek be a külföldiek. A magyar vendégek hiányát viszonylag kevés vendéglátós érzékeli, közülük tartozik a Balatonszárszón működő „Szárszó Étterem” ahol a hazaiak aránya 30%-os, hasonlóan a Fonyódon működő „Gulya” csárdához. Ennél kevesebb magyar vendéggel csupán a széplaki „El Capo” (20%) és a balatonfüredi „Hordó Csárda” (10%) vendéglősei találkoznak.

Korábban a legtöbb külföldi turista Németországból és Ausztriából érkezett a tóhoz. A vendéglátók elmondása szerint a német vendégek szinte teljesen eltűntek az éttermeikből, kávézóikból, és a helyüket inkább a szláv turisták vették át (ennek ellenére a 103-ból 74 helyen sorolták őket az elsőszámú vendégek közé). A német és szláv (orosz, szlovák, cseh, lengyel, ukrán, szlovén, szerb) vendégek mellett a hollandok közül keresik fel a legtöbben a Balatont, de mellettük találkozhatunk dánokkal, osztrákokkal, svájciakkal, angolokkal, franciákkal, belgákkal, olaszokkal, spanyolokkal, norvégokkal, finnekkel, svédekkel, románokkal, izraeliekkel, kínaiakkal, és japánokkal is.

Az ételkínálat vizsgálatát követően a magyaros 30, a magyaros és nemzetközi 36, és a nemzetközi jelleg 37 helyen dominál. A magyaros vonás, a magyaros jellegű éttermekben és borozókban figyelhető meg leginkább. A magyaros és nemzetközi kínálat mindentípusú egységénél találkozhatunk, de talán a büféknél tekinthető általánosnak. A nemzetközi fogások kiemelkedő színterei a mediterrán éttermek és a sörözők.

Részletesebben

Füred Balázs: *Jankó János nyomában – a Balaton gasztronómiája az ezredfordulón* (kézirat)

IV.3.1. A térség hagyományos megélhetési formái az ezredfordulón: szőlészet-borászat

A szőlészet és a borászat napjaink Balatonjának egyik fő jellegzetessége, nemcsak mint mezőgazdasági ágazat, hanem mint az idegenforgalom termékkínálatának része, ill. egyre gyakrabban a turizmus fő motiváló tényezője (borturizmus). Kutatásunk során felkerestük a Balaton környékének borászatait, és a borral kapcsolatos rendezvényeket.

Elsősorban a Badacsonyi és a Dél-Balatoni Borvidék gazdáit kerestük fel szisztematikusan, de az egész Balaton környékét érintette kutatásunk. A rendszerváltás után a két borvidéken eltérően alakult az állami gazdaságok sorsa. Igazán nagy fellendülést a déli parton figyelhetünk meg az 1990-es évek második felétől, amikor a szőlőterületeket 1/3 hektáronként felosztották az állami gazdaság dolgozói között. A termelés szerkezetének teljes átalakulása az állami gazdaság volt szakembereinek tudására építő, életképes családi gazdaságok létrejöttét tette lehetővé. Az északi parton nem figyelhető meg olyan nagy változás, a fejlődés

a régebbi hagyományoknak megfelelően folytatódik, itt a jól működő családi gazdaságok mellett megjelentek az ingatlan-befektetők is.

Eddigi kutatásainkból úgy tűnik, a kisebb gazdaságok akkor tudnak életképesek maradni, ha családi vállalkozásként, a szőlő- és bortermelést valamint a vendéglátást is magukba foglaló komplex üzemként működnek. Míg a déli parton egy komplex családi gazdaság megélhetéséhez legalább 7-10 hektár szőlőterület szükséges, az északi parton némely jó helyen vendéglátóhellyel rendelkező borászat akár 4 hektárnyi szőlőből is meg tud élni. Az utóbbi években egyértelmű minőségi fejlődést tapasztalhatunk, mind a szőlő- és bortermelés technológiájában, mind a bort fogyasztók és vásárlók elvárásaiban. A minőségi bortermelés az alapja a kisebb gazdaságok túlélésének. Megfigyeltük továbbá a régi hagyományok és a technológiai újítások együttélését is. A kisebb gazdaságok törekvése a területük növelése néhány – de nem túl sok – hektárnyi szőlőterülettel, de némely vállalkozás idővel túl is lépheti a családi kereteket, és nagyobb üzemmé alakulhat.

A balatoni bor megítélésben nagy szerepet játszanak a szőlész-borász szakemberek szakmai rendezvényei (borversenyek), a különféle helyi rendezvények (szüreti felvonulások, borfesztiválok, stb.), melyek a bort a helyi identitás fontos részeként kezelik. Kifejezetten a bor népszerűsítésére alakultak a borrendek, melyek szimbólumkészletüket a helyi hagyományokból merítik, így a helyi identitás erősítésében is nagy szerepet játszanak. A borral és gasztronómiával kapcsolatos rendezvények látogatottsága összefügg a belföldi turizmus fellendülésével, a hazai turisták igényeinek kiszolgálásával.

Részletesebben

Gyanó Szilvia - Kemény Márton: *Borászatok működése a Balaton térségében a rendszerváltást követő időszakban* (készülő kézirat)

IV.3.2. A térség hagyományos megélhetési formái az ezredfordulón: halászat, horgászat, orvhalászat

A témát a kutatás során elsősorban a résztvevő megfigyelés módszerével, illetve (az orvhalászat esetében) informális magánbeszélgetések segítségével kutattuk. A Balaton hivatásos halászatát irányító Balatoni Halászati Zártkörűen Működő Részvénytársaság a százhet esztendeje alakult halászati vállalat utódintézménye, az állami tulajdont képező Balaton kizárólagos kezelője. Összetett szerepköre abból adódóik, hogy egy kézben fogja össze a kereskedelmi és ökológiai célzatú halászatot, a halasítást, a halór szolgálatot valamint a sporthorgászatot, de újabban idegenforgalmi feladatokat is kitűz maga elé. A cég működésében rejlő ellentmondások nem új keletűek: a 19-20. század fordulójáig, azaz a balatoni halállomány drasztikus csökkenésének időszakig nyúlnak vissza. A tó legendás halbőségének elmúltával évről évre élesebben merül föl a kérdés: kié a maradék zsákmány? Más a kérdésben az ökológusok, a horgászok, a halászok, az orvhalászok és a turisták álláspontja, ezek összeegyeztetése rendkívüli kompromisszumkészséget igénylő feladat. Vajon mi az állami halászati részvénytársaság válasza az ezredforduló e nagy kihívására? A vállalat arculata a halászati hagyományok fenntartása melletti elkötelezettséget hirdeti, az egyre bővülő termékkála pedig a kereskedelmi szempontok érvényesítéséről ad hírt. Ezzel szemben a busahalászat a környezetvédelemért felelősséget érző cég képét sejteti, a horgászjegyek árának emelése a sporthorgászat visszaszorítása felé tett lépésként értelmezhető, a látványhalászatok és halfesztiválok viszont az erősödő turisztikai szerepkörre utalnak.

A halzsákmányolás bonyolult balatoni játszámájának legfiatalabb szereplői a horgászok. A horgos halászat ugyan mindenkor ismert módja volt a halfogásnak, de az engedélyhez kötött – inkább kikapcsolódást, mint élelmezési célokat szolgáló – horgászat csupán az 1920-as évektől terjed a Balatonon. Tömeges méreteket a szocializmus évtizedei alatt öltött, ekkor lett

népgazdasági érdekeket szolgáló társadalmi mozgalommá. A Balaton horgásztábora ma nagyjából százötven ezer helyi és vendégforgászból áll. Többségük bátran nevezhető igazi „balatoni” horgásznak. Számukra más horgászvizek nem jelentenek vonzerőt, a horgászatot a Balatonhoz való kötődésük lényegi alkotóelemként élik meg. Több évtizede vívják immár klasszikusnak nevezhető harcukat a zsákmányért a halászokkal és a halrablókkal, a turistákkal és egymással, és keresik a „helyüket” a parton, kikötőben, a stégen.

A Balaton halzsákmányáért folyó küzdelem láthatatlan szereplői a törvénytelen módon vagy törvénytelen eszközökkel halászók és/vagy horgászók, népies nevükön az orvhalászok. Évente több száz kilométernyi hálót hagynak a vízben, és megbecsülhetetlen mennyiségű halat emelnek ki belőle. A zsákmányszerzés célja szerint több csoportjuk különböztethető meg. A „balhé kedvéért”, saját szórakoztatásra végzett és egyben a Balaton állami tulajdona elleni demonstráló alkalmi orvhalászat filozófiája élesen szemben áll az üzletszerűen, maffia jellegű szervezetben folytatott, nagy tételben üzött halrablásával. Mindkét típusú törvénszegés felett a Balatoni Halászati ZRt. halőrei és a part menti településeken szolgálatot teljesítő rendőrök őrködnek, változó sikerrel. A tettenérések száma nem jelentős: évente 20-25 körül van. Az ezredforduló orvhalász-eszközei között több ősi szerszám is található (eresztőhálók, szigonyok, dobóhálók, varsák), de időről időre felbukkan egy-egy újszerű, elegáns találmány is.

Részletesebben

Mészáros Veronika - Schleicher Vera: *Zsákmány. Tárgyak és vágyak a Balatonon*. Kiállítási katalógus. Veszprém, 2007.

IV.4. Hitélet és vallásgyakorlat a Balaton térségében

A Balaton környéke felekezeti és vallási életének jellemzőit a helyi plébániák és a több helyen előforduló vallásos társulatok tagjainak felkeresésével próbáltuk feltérképezni. Külön figyelmet fordítottunk a balatoni templomok, kápolnák és a nyári „árnyékgyülekezetek” dokumentálására. Ez utóbbi kérdéskört történeti kontextusban is megvizsgáltuk, különös tekintettel a fürdőtelepi templomok és gyülekezetek identitásképző funkciójára valamint az 1930-as évek katolikus balatoni pasztorációs mozgalmára.

A Balaton környéke ma túlnyomórészt katolikus vallású, bár az északi parton és Siófok környéken kisebb evangélikus és református tömbök is megtalálhatók. Jelen vannak a kiesegyházak és a különböző szekták is – különösen a legnagyobb (700-800 %-os!) népességnövekedést mutató, a 80-as években várossá vált Balaton-parti településeken, ahol az átlagnál több a gyökerekkel nem rendelkező, távoli vidékekről ide települt lakos. A nagyarányú beköltözés az ország minden részéről nagy keveredést is eredményezett a felekezetek között. A 21. századra természetesen a Balaton partján is jellemző a vallásosság és a vallástalanság együttélése egy-egy településen. Az adott település papjának ill. a helyi közösség hozzáállásának függvénye, hogy mennyire intenzív a vallásosság, mennyien járnak templomba, mennyien veszik igénybe az egyház szolgáltatásait.

A rózsafüzér társulatok a Balaton partján is lokális szerveződések. Jelenlétük az intenzívebb vallásgyakorlás iránti igényre utal. Főként a Balaton nyugati medencéjében és az északi parton működnek ezek az önszerveződő imacsoportok, tagjaik gyakran a modern népi vallásosság jelenségeinek széles skálájáról számolnak be az interjúk során.

Részletesebben

Gyanó Szilvia: *Keszthely környéki vallásos társulatok a rendszerváltás követő időszakban* (kézirat)

Gyanó Szilvia: *A balatongyöröki plébánia története – a plébániai irattár tükrében*. Zalai Múzeum 16. Zalaegerszeg 2007.183-192

Schleicher Vera: *Nyarló hívek, hívő nyaralók. Fürdőtelepi kápolnák és templomok a Balaton-parton I.* In Lackovits Emőke – Gazda Enikő (szerk): *Népi vallásosság a Kárpát medencében* 7. 405-418.

Schleicher Vera: *Nyarló hívek, hívő nyaralók. Fürdőtelepi kápolnák és templomok a Balaton-parton II* (készülő kézirat)

I. SZ. MELLÉKLET

ALAPKÉRDŐÍV

Alapkérdőív a települések jelen viszonyainak felmérésére

A település neve

Távolsága a legközelebbi falutól

Távolsága a Balaton víztükrétől

Jelenlegi közig. besorolás (KSH – A Magyar Köztársaság Helységnévtára)

A község nevének változása, közigazgatási változások 1890 óta (összevonások, községi közös tanácsok, leválások, körjegyzőségek, várossá válás¹)

A községhez tartozó külterületek:

Lakók száma 2001-ben² – állandó lakosok

– ideiglenes lakosok

Az ideiglenes lakosok állandó lakhelye³

Külföldi ingatlantulajdonosok száma (állampolgárság szerinti lebontásban)

Lakóépületek száma:

¹ Forrás: Forradalom és tanácsok. Adalékok Veszprém megye közigazgatástörténetéhez (1956) (1982-1990) Veszprém, 2000
Fejes Imre: Veszprém megye közigazgatási beosztásai és tanácsi vezetői (1945-1950-1981 Veszprém, 1982

Zala megye közigazgatási beosztása és a tanácsok tisztségviselői 1950-1985. Összeállította Dr. Gaál Antal. Adatok. és források Zala megye történetéhez 1. Zalaegerszeg, 1986.

Hajdú Zoltán: Körzetesítési tendenciák Somogy megye településhálózatában (1950-1980) In. Somogy megye múltjából. Levéltári évkönyv 16. szerk: Kanyar József. Kaposvár 1985.

Deákvarga Dénes – Szigetvári György: Somogy megye népessége és településhálózata (1960–1980) In. Somogy megye múltjából. Levéltári évkönyv 14. szerk Kanyar József. Kaposvár, 1983.

² 2001-es népszámlálás

³ Becsült adatok rendelkezésre állnak a KHT-nál, de ha valaki tud ilyen adatsorokat, esetleg százalékos megoszlást beszerezni, fontos lenne. Az is hasznos információ, ha tudjuk, hogyha valamely település, mint állandó lakhely feltűnő többséget képvisel (pl.

Nyarálók száma, üdülők száma, szállodák száma

Egyházak, vallásfelekezeti arányok (Hányan fizetnek egyházi adót? Hányan látogatják az istentiszteletet télen/ nyáron / nagyünnepeken)?⁴

Kisegyházak jelenléte, támogatottsága?

Nemzetiségek, kisebbségek jelenléte? Kisebbségi önkormányzatok működésére vonatkozó adatok?⁵

1000 lakosra jutó távbeszélő fővonalak száma

1000 lakosra jutó gépkocsik száma

kereskedelmi üzletek száma

regisztrált vállalkozások száma

átl. SZJA-befizetés (nemzeti átlaggal való összevetéshez)⁶

munkanélküliség; tartós munkanélküliség aránya⁷

szolgáltatási szektorban dolgozók aránya⁸

ingázó munkavállalók száma (hová?)⁹

ipari keresők aránya

a 18-39 éves népesség aránya (előregedő vagy fiatalodó település?)

népsűrűség (az országos átlaggal, ill. a többi vizsgált helyiséggel való összevetés)

Van-e a településen termelőszövetkezet?

Termelőszövetkezetek rövid története (a rendszerváltás után megszűntek is!), működésükre vonatkozó adatok¹⁰

Bp. Szombathely, Kaposvár stb)

⁴ 2001-es népszámlálási adatok, kiegészítve a helyben, papoktól, lelkészekről, egyházgondnokoktól beszerezhető információkkal

⁵ 2001-es népszámlálás 4. kötet, összevetve a helyben beszerezhető információkkal. Cigány lakosságot illető adatok esetében kisebbségi önkormányzat, szociális munkás stb.

⁶ Polgármesteri Hivatal Pénzügyi Bizottság

⁷ Megyei Munkaügyi Központok

⁸ 2001-es népszámlálás, Megyei Statisztikai Évkönyvek

⁹ A KHT-nek becsült adatok állnak rendelkezésre repr. felmérés alapján

¹⁰ helyi gyűjtés + szakirodalom (pl. Erdélyi György szerk: Veszprém megye mezőgazdasági termelőszövetkezetei 1948–1983.

Infrastruktúra

Általános és középiskolák száma, Könyvtár? Orvosi rendelő? Kórház? Művelődési ház?

Van-e postahivatal?

Bank?

Pénzkiadó automata?

Vasútállomás?

Hajóállomás?

Autóbuszjárat?

Hová lehet a településről eljutni autóbuszszal, vonattal, hajóval?¹¹

Strandok száma

Van-e a településen teleház? (+ forgalma nyáron/télen)

Van-e a településnek honlapja?

Milyen típusú és mennyire naprakész információkat tartalmaznak? Kinek szól?

Közművek a településen (Mikor vezették be a villanyáramot, vizet, gázt, telefont, csatornát? Kiterjed-e a település egészére?)

Építkezéssel kapcsolatos előírásait kiadó elsőfokú építésügyi hatóság hol működött 1890 és 2001 (2003) között?

Turizmus, vendéglátás

Vendéglátóhelyek (éttermek, fagylaltozók, halsütödék stb.) száma és jellege?

Fizetővendégszolgálatba bekapcsolódó magánszemélyek száma

Fizetővendégek száma / év

¹¹ Internetes menetrendekből is átemelhető adatok

Turizmusból származó bevételek¹²

Van-e rendszeres nyári fesztivál, rendezvény? Milyen jellegű? Kik látogatják?

Ifjúsági táborok száma? (Kik a fenntartók?)

Ifjúsági szálláshelyek igénybevétele / év?

Működik-e Tourinform / egyéb utazási iroda?

Működik-e e településen hagyományőrző csoport? (elnevezések, tevékenység jellege)¹³

Van-e testvértelepülés? (hol, mióta? Milyen körülmények között választották ki? Kapcsolattartás jellege?)

A község önmeghatározása, ha van ilyen. Pl. „Keszthely a Balaton fővárosa”

szlogenek az idegenforgalomban: pl. „Csopakon szebb” (a szlogen értelmezése a helyi lakosság körében) – ehhez kapcsolódóan helyi terjesztésű szóróanyagok, leporellók minden típusa gyűjtendő! (szállodák, tourinform irodák)

A település története 1902-2002 krónikaszerűen (legfontosabb helyi események stb.) – a helytörténeti kiadványok¹⁴, levéltári források¹⁵, saját gyűjtés feldolgozása alapján

Község nevének etimológiája: ¹⁶

¹² A KHT-nál becsült adatok állnak rendelkezésre

¹³ Kulturális bizottságik, Megyei Közművelődési Intézetek statisztikái, helyi adatközlők

¹⁴ Folyamatosan bővítendő a helytörténeti bibliográfia. A Veszprém megyei lista majdnem teljes, ezt mellékelem.

¹⁵ lásd pl. Szentgyörgyvölgytől Kehidáig. A zalai falvak történetének levéltári forrásai. Zalaegerszeg, 2001.

¹⁶ Kiss Lajos. A magyar földrajzi nevek etimológiája + laikus névmagyarázatok adatközlőktől

2. SZ. MELLÉKLET

TEREPMUNKÁK ÉS KUTATÓI TELJESÍTMÉNYEK RÉSZLETES JEGYZÉKE (EXCELL TÁBLA)

2. SZ. MELLÉKLET

TEREPMUNKÁK ÉS KUTATÓI TELJESÍTMÉNYEK RÉSZLETES JEGYZÉKE (EXCELL TÁBLA)

3. SZ. MELLÉKLET

TELEPÜLÉSEK RÉSZLETES JEGYZÉKE

Jankó János kutatópontja: 1890- ben vízjoggal rendelkező település	megye (1890)	Név és státusz változások 2008- ban	Vízparti terület 2008-ban	megye 2008- ban	
Kiliti	Somogy	Siófok-Kiliti		Somogy	
Endréd	Somogy	Balatonendréd		Somogy	
Zamárdi	Somogy	Zamárdi	Zamárdi	Somogy	
			<i>Szántód</i>	Somogy	
			Balatonföldvár	Somogy	
Kőröshegy	Somogy			Somogy	
Szárszó	Somogy	Balatonszárszó	Balatonszárszó	Somogy	
Ószöd	Somogy	Balatonószöd	Balatonószöd	Somogy	
Faluszemes	Somogy	Balatonszemes	Balatonszemes	Somogy	
Lelle	Somogy	Balatonlelle	Balatonlelle	Somogy	
Boglár	Somogy	Balatonboglár	Balatonboglár	Somogy	
			Balatonfenyves	Somogy	
Balatoncsehi	Somogy	Ordacsehi		Somogy	
Orda	Somogy			Somogy	
			Fonyód	Somogy	
Lengyeltóti	Somogy			Somogy	
			Balatonmárfürdő	Somogy	
Balatonkeresztúr	Somogy		Balatonkeresztúr	Somogy	
Balatonberény	Somogy		Balatonberény	Somogy	
Balatszentgyörgy	Somogy			Somogy	
Vörs	Somogy			Somogy	
Balatonmagyaród	Zala			Zala	
Zalavár	Zala			Zala	
Égenföld	Zala	megszűnt		Zala	
Keszthely	Zala		Keszthely	Zala	
Gyenesdiás	Zala		Gyenesdiás	Zala	
Vonyarcvashegy	Zala		Vonyarcvashegy	Zala	
Meszegyörök	Zala	Balatongyörök	Balatongyörök	Zala	
Balatonederics	Zala			Veszprém	
Szigliget	Zala		Szigliget	Veszprém	
Tördemic	Zala	Badacsonytördemic		Veszprém	
Badacsonytomaj	Zala		Badacsonytomaj	Veszprém	
Salföld	Zala			Veszprém	
Rendes	Zala	Balatonrendes	Balatonrendes	Veszprém	
			Révfülp	Veszprém	
Kővágóörs	Zala			Veszprém	
Szepezd	Zala	Balatonszepezd	Balatonszepezd	Veszprém	
Zánka	Zala		Zánka	Veszprém	
Akali	Zala	Balatonakali	Balatonakali	Veszprém	
Balatonudvari	Zala		Balatonudvari	Veszprém	
Örvényes	Zala		Örvényes	Veszprém	
Aszófő	Zala			Veszprém	

Tihany	Zala		Tihany	Veszprém	
Füred	Zala	<i>Balatonfüred</i>	Balatonfüred	Veszprém	
Arács	Zala	Bfüred-Arács		Veszprém	
Csopak	Zala	Csopak	Csopak	Veszprém	
Kövesd	Zala			Veszprém	
Paloznak	Zala		Paloznak	Veszprém	
Lovas	Zala			Veszprém	
Alsóörs	Zala		Alsóörs	Veszprém	
Almádi	Veszprém	<i>Balatonalmádi</i>	Balatonalmádi	Veszprém	
Vörösberény	Veszprém	B.almádi – V.berény		Veszprém	
			Balatonfűzfő	Veszprém	
Kenese	Veszprém	Balatonkenese	Balatonkenese	Veszprém	
Balatonfőkajár	Veszprém	Balatonfőkajár	Balatonfőkajár	Veszprém	
			Balatonvilágos	Veszprém	
Fokszabadi	Veszprém	Balatonszabadi		Somogy	
Siófok	Veszprém	Siófok	Siófok	Somogy	

Jelmagyarázat

	önálló közigazgatása megmaradt, de vízpartját elveszítette
	önállóságát elveszítette, s így vízpartját is elveszítette
	1890 és 2008 között keletkezett önálló közigazgatású település
<i>kurzív</i>	<i>városi rangot szerzett</i>

